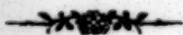

KVENNABLAÐIÐ

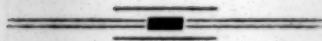
1917.

TUTTUGASTI OG ÞRÍÐJI ÁRGANGUR

ÚTGEFANDI OG RITSTJÓRI:

BRÍET BJARNHÉÐINSDÓTTIR.

REYKJAVÍK
PRENTSMÍÐJAN GUTENBERG
1917.

E F N I.

Alþýðu eldhús, 49.

Avaxta geymsla, 59.

Barnið. (Saga), 30, 55, 64, 71.

Bæjarstjórnarkosningarnar í janúar 1918, 81.

Carmen Sylva, 76.

Dýrtið, 26.

Dýrtiðarráðstafanir stjórnarvaldanna, 57.

Eldhúsbálgur:

Blómkálsúpa, 88.

Bóndadóttir með slör, 90.

Fiskkaka, 88.

Humarsósa, 87.

Kálsívalningur, 87.

Samanvafin lagkaka, 90.

Rjómaþýtingur, 88.

Eldsneytisvandráðin, 33.

Frá Frakklandi, 82.

Frá Kaupmannahöfn, 29.

Fyrsti kvenlæknir Dana, 2.

Gaseyðsla og gassparnaður, 68.

Geislabrot utan úr dimmunni:

Grindin fyrir kvennastúkunni í enska þinginu flutt burtu, 70.

Guli miðinn. (Saga), 2.

Great Meadow, 22, 32, 37.

Hvað á nú að gera?

Hvernig getum við sparað steinoliuna? 65.

Hvers vegna eru ekki konurnar valdar í dýrtiðarnefndirnar?, 45.

Kröfur nútímans til allra, 33.

Kvennafundurinn, 41.

Kristur frá hafinu, 13.

Leiðbeiningar við heysuð, 35.

Lyftu mér hærra!, 9.

Lög Sambands norrænna Kvenréttindafélaga, 21.

Lögverndun barna I., 70.

Lögverndun barna II., 78.

Lögverndun barua III., 86.

Minni kvenna. Kvæði. Eftir Stephan G. Stephansson, 50.

Norræni kvennafundurinn í Stokkhólmi, 36.

Næstu framtíðarhorfur, 51.

Nú mun alls við þurfa, 11.

Sambandsfélag kvenna, 17.

Smávegis, 15.

Skipulagsskrá fyrir Landsspítalasjóð Íslands, 1.

Sólskin og sunnanvindur, 4.

Smávegis, 15.

Sparsemi, 21.

Starfsvið kvenna í heimsstyrjöldinni I, 72.

Stjórnirnar og konurnar, 39.

Til kaupenda Kvennablaðsins, 17.

Til kaupenda Kvennablaðsins, 33.

Tvær smágreinar, 12.

Utan úr heimi:

Bandaríkin, 31.

Danmörk, 31.

Holland, 31.

Noregur, 30.

Svíþjóð, 31.

Veraldar styrjöldin, 27.

Verkamannaheimili, 43.

Verkakvenna klúbbar I., 67.

II., 75.

Pegar ljósið kemur, 3.

Þjóðfélagsstofnanir í New-York fylki í Ameríku I, 53.

II, 83, 89.

Þjóðfélagsleg hlutverk kvenna, 65.

Kvennablaðið kost-
ar 2 kr. innanlands
erlendis kr. 2 60
(90 cent vestan-
hafa) $\frac{1}{2}$ verðsins
borgist fyrirfram, en
 $\frac{1}{2}$ fyrir 15. júlí.

Kvennablaðið.

Uppsögn skrifð
bundin við ára-
mót, ógild nema
komin sé til út-
get. fyrir 1. okt
og kaupandi haf-
borgað að fullu.

23. ár.

Reykjavík, 31. janúar 1917.

N. I.

Hinn 24. nóv. 1916 öðlaðist neðanrituð
skipulagsskrá konunglega staðfestingu.

Skipulagsskrá

fyrir

Landsspítalasjóð Íslands.

1. gr.

Nafn sjóðsins er Landsspítalasjóður Ís-
lands.

Hann er stofnaður með almennum sam-
skotum um land alt, er konur hafa geng-
ist fyrir, til minningar um stjórnmalarétt-
indi íslenskra kvenna, fengin 19. júní 1915.
Tilgangur sjóðsins er að styðja að því,
eftir megni, að sem fullkomnustum lands-
spítala verði sem fyrst komið á.

2. gr.

Sjóðurinn nemur í dag krónum 23729,09
— tuttugu og þrem þúsund, sjö hundruð
tuttugu og níu krónum og níu aurum.
Upphæð þessa má ekki skerða, heldur
skal auka við hana eftir föngum, þangað
til umráðendum sjóðsins þykir rétt að taka
til hans að meira eða minna leyti. Fé
sjóðsins skal ávaxta á tryggum stað og
leggja vexti við höfuðstól.

3. gr.

Kvennfélög þau í Reykjavík, er í fyrstu
gengust fyrir fjársöfnun til sjóðsins, það er:
Hið íslenska kvennfélag,
»Hvíta bandið«,
Kvennfélag Friðkirkjusafnaðarins,
Kvennréttindafélag Íslands í Reykjavík,
Lestrarfélag kvenna í Reykjavík,
Thorvaldsensfélagið,

Ungmennafélagið »Íðunn«,
Verkakvennafélagið »Framsókn«,

kjósa árlega 5 kvenna nefnd hvert um sig
til þess að starfa fyrir Landsspítalasjóðinn.
Nefndir þessar kjósa svo úr sínum hóp í
sameiningu jafnmargar konur og félögin
eru, og hafa þær konur, er þannig eru
kosnar, stjórn sjóðsins á hendi og gildir
kosning þeirra til þriggja ára. Á sama hátt
skulu kosnar jafnmargar konur í varastjórn,
er tekur sæti í forföllum aðalstjórnarinnar,
þannig, að ein kona úr hverju félagi eigi
sæti í framkvæmdarstjórn og varastjórn.
Farist það fyrir, að nefnd úr einu eða
fleirum áðurnefndra félaga taki þátt í kos-
ningu sjóðsstjórnarinnar, skal tala kvenna
í stjórninni fækka að sama skapi. Tvo
endurskoðendur skal og kjósa, og kys full-
trúanefndin þá báða.

4. gr.

Stjórnarnefndin skal gera reikning um
tekjur og gjöld sjóðsins fyrir hvert umliðið
ár innan loka janúarmánaðar hvers yfir-
standandi árs, í fyrsta skifti í janúar 1917.
Reikninginn skal senda fulltrúanefndinni
endurskoðaðan til yfirlits, og skal sjóðs-
stjórnin síðan birta hann í auglýsingablaði
landsstjórnarinnar og auk þess í tveim við-
lesnustu blöðum landsins.

5. gr.

Stjórnarnefndin hefir á hendi stjórn sjóðs-
ins að öllu öðru leyti en því, að lands-
stjórnin á hlut í því með nefndinni að á-
kveða, hversu verja skuli sjóðnum eða
tekjum hans, þegar landspítali verður
reistur.

6. gr.

Leita skal konunglegrar staðfestingar á skipulagsskrá þessari.

Reykjavík, 19. júní 1916.

Ingibjörg H. Bjarnason
(formaður nefndarinnar).*

Inga L. Lárusdóttir
(ritari nefndarinnar).

Fyrsti kvenlæknir Dana

dó í haust, 8. október.

Nielsine Nielsen hét hún og varð 66 ára. Hún var velmetinn læknir, sem fjöldi sjúklinga sótti til.

Pegar hún byrjaði nám var hugsunarhátturinn allur annar en nú um réttindi kvenna. Það þótti furðu mikil dirfska og lítið kvenlegt að hugsa til að stunda námsgreinar, sem karlar höfðu hingað til einir haft rétt til. Eftir 1870 var þó farið að hreifa því, hvort ekki mundi óhætt að hleypa konum að háskólanum í stúdentasollinn. Það voru taldir óteljandi agnóar á því, en þó þótti ýmsum sem gjörlegt mundi verða að leyfa ungum meyjum að nema mál þar og því um líkt, en tvær námsgreinar voru þó, sem óhæfilegt væri að leyfa þeim við háskólann, önnur var læknisfræði hin guðfræði. Það töldu ýmsir, að læknánám kvenna í karlmannahóp mundi gjörsamlega spilla siðferði kvennanna og náttúrlega einnig karlmanna þeirra, sem stunduðu nám með þeim.

Pegar ungfrú Nielsen því á þeim árunum sótti um leyfi til kennslumálaráðaneytlisins um að mega búa sig undir stúdentapróf og svo að því loknu að fá rétt til læknisfræðisnáms við háskólann, þótti sumum háskólakennurunum þetta í mesta máta hneixlanleg fyrirætlun. Þó náði það samþykki læknadeildarinnar. En einn prófessoranna, *Matthias gamli Saxtorph* († 1900) ráðrikur maður og íhaldssamur greiddi ákveðið atkvæði á móti þessu og

gjörði grein fyrir sérstöðu sinni á þennan furðulega hátt:

»Að vísu má benda á það, gegn minni skoðun á málinu, að ríkið breiði sinn verndarvæng yfir siðleysið, þar sem það leyfir opinber pútnahús og gefur út reglur um þau. En nú á tímum mun þetta fyrirkomulag að vísu talið hafa marga galla, en þó óhjákvæmilegt. Aftur á, móti eru kvenlæknar áreiðanlega til illis eins, og alveg ónaðsynlegir. Hver danskur maður verður því að óska, að ættjörð hans verði forðað frá slíku«.

Þessi samanburður á opinberum pútum og kvennlæknum finnst manni nú á tímum einkennilegur hjá þessum hámentaða prófessor og allra verst þó, að hann skyldi sætta sig betur við púturnar en kvenlæknana.

Hvers vegna, að konur fengu eigi leyfi til að nema guðfræði við háskólann, fyrir en nú á allra siðustu árunum*) er lítt skiljanlegt. Líklega hafa þeir sem réðu lögum og lofum í guðfræðisdeild danska háskólans haldið, að þær væru eigi eins hnellnar í glímunni við Belzebúb og karlmenn.

Nielsine Nielsen tók læknispróf 1885. Hún var orðin auðug og varði eigum sínum í sjód til styrktar kvenstúdentum.

Nú er fjöldi kvenlækna í Danmörku og ein orðin yfirlæknir við stóran geðveikraspítala.

Pegar ljósið kemur.

Hafið þið ekki tekið eftir því, að okkur gangi venjulega betur að hugsa um eitt og annað, ef við vinnum einhverja áreynsluvinnu á meðan? Að eins að við séum ekki of þreytt og þurfum ekki að keppast við um megn. Mér finst það líka skiljanlegt, öll líkamsstarfsemin verður þá örari og einnig starfsemi heilans.

*) Á síðastliðnu sumri tók fyrsta konan próf við Hafnarháskóla í guðfræði.

Eitt af skylduverkum mínum heima, þegar ég fór að stálpast, var að þvo gólfinn á laugardögum. Ég var stundum löt að komast að því, nenti ekki að byrja á því fyrir en komið var undir rökkur. En það man ég, að fáar stundir vikunnar leið mér betur en þessi kvöld, þegar ég lá á hnján-um með strigatuskuna í hendinni og vatnsfötuna og sandkrukkuna á hlið við mig, og þvoði einn blettinn af öðrum með mestu nákvæmni og vandvirkni.

Það var margt, sem hugurinn dvaldi við þá. Það voru ýms furðuleg æfintýralönd, heilir »skógar hugmynda«, sem þá báru fyrir augað. Mér féll oft illa, þegar ég fann, að ég var komin alveg fram að baðstofuhurð; ég treindi mér oft síðasta blettinn og þröskuldinn. Ég vissi það vel, að um leið og baðstofuhurðin small aftur að baki mér, og ég þrammaði fram göngin með fötuna, þá var leikhúsinu mínu lokað og tjaldið fallið í það sinn.

Það er ekki mikilsmetið verk í heiminum að »skúra gólf«. Það þykir fremur »óþínt« starf. — En margs góðs hefi ég að minnast frá þeim stundum. Sjaldan hefir mér tekist að hugsa öllu ljósar en þá, skygnast dýpra og láta myndunaraflið leika lausum hala.

Ég man vel eitt laugardagskvöld rétt fyrir jólin. Ég var orðin seint fyrir með gólfþvottinn. Það var þegar hálf-rökkvað og ég var að eins komin fram á mitt gólf. Fólkíð var flest frammi.

Mamma kom snöggvast inn og sagðist þurfa að kveikja á baðstofulampanum og nota hann frammi, og spurði hvort að ég myndi sjá til þangað ljósið kæmi.

Ég kvaðst ekki þurfa lampans.

»En ég vil helst ekki láta kveikja inni, fyrir en allt er þvegið eins og vant er« sagði ég, »nú vil ég láta gólfíð verða vel hvítt, því ég hef nógan sand og þvæ úr ísköldu vatni, en ég vil ekki láta horfa á það fyrir en allt í einu. — Þegar ljósið er komið«.

Svo þegar ég var orðin ein fór ég að hugsa betur um þetta, hve einkennilegt það væri, að krjúpa nú þarna einsömul,

sullast í köldu vatninu og rýna í það við dauða dagsskímu, hvort gólfbletturinn væri nú nógu vel þvegin og engin samskeyti sæust á milli. — En svo eftir dálitla stund, að sitja á rúminu sínu í glaða-ljósinu og hlusta á Númerimur kveðnar, sitja þar með þurar og hlýjar hendur við þrónana eða lopann, horfa við og við ánægjulega yfir baðstofugólfíð nýþvegið, — sjá það þá annaðhvort hvítt eða hálf-blakt, allt eftir því, hvort ég vandaði mig núna eða ekki. — — Ég hugsaði fram og aftur; hugsaði mig þreytta.

Mér fanst að einmitt þetta hlyti að vera líkt ýmsu, sem mig einhvern veginn óraði fyrir, að lífið hefði að geyma.

Ég herti mig að þvo, en hreinþvoði og þerraði þó hvern blett vandlega. Ég vissi, að öll vanræksla í því sæist glögt, þegar ljósið kæmi, ef ein fjölin væri blakkari en hinar, eitt hornið illa hreinsað. Þess gætti lítið þarna í hálf-rökkrunu, en sæist fyrst í ljósbirtunni og þegar gólfíð færi að þorna. Og ég, sem venjulega sat á rúminu mínu greidd og þvegin og gaf alt af ósjálfrátt nákvæmar gætur að gólfinu, eftir því sem það þornaði og hvítnaði, ég mundi verða óánægð og gröm við sjálfa mig, ef ég sæi þar blett eða óþvegna rák.

Ég var orðin heit og rjóð af áreynslunni og ákafanum. Og ég fór að hugsa um það þá, þar sem ég lá á hnjánunum á baðstofugólfinu, hve nauðsynlegt væri, að hugsa svona æfinlega og í öllu. — — Þó stundum bregði birtu eða syrti í lofti, ef við vitum, að enginn blettur né afkimi í hífylum okkar er óþvegin eða illa þvegin, þá hlökkum við til, þegar ljósið kemur. — — Og ljósið, það kemur þó alt af fyr eða seinna á vökunni.

Ég hefi margsinnis hugsað um þetta síðan. Við erum svo oft stödd í einhverju hálf-rökkri, eins og ég við gólfþvottinn forðum. Við erum þreytt og leið á hversdagsstritinu og gröm við lífið yfir höfuð. Við þekkjum öll slík leiðindaköst, þegar við eirum ekki við störf okkar, eyðum tímanum til einskis, eða til verra en einskis,

erum köld í orðum og framgöngu, hryggjum oft eða særum aðra. Við gleymum því, að alt slíkt verða dökkan rákir og blettir á gólfinu okkar.

Og svo getur ljósið komið, þegar minst varir. Einhver ný atvik létta skapið og birta umhverfið.

Pá finnum við til þess sjálf og þá sést það, hvort við höfum beðið aðgerðalaus í rökrinu, eða þá unnið verkið hroðvirknislega. Þá sést, hvernig gólfid okkar er þvegið.

Ég hefi oft óskað mér, að vera eins samvirkusöm og ég var þetta eina kvöld. — Að ég héldi aldrei að mér höndum, aðgerðalaus, sinnulaus og gröm í skapi, þó brugðið hefði birtu. Að ég notaði aldrei húmblæjuna, til að breiða með henni yfir sorp og óhreini, sem safnast hefir í kringum mig, að ég sykki aldrei svo djúpt, jafnvel í lengstu skammdegisrökrum æf-innar, að ég þyrfti að kviða því, þegar ljósið kæmi og alt mundi blasa við augum, margt óhreint, ógert og vanrækt.

Svona óskum við og óskum, en hvernig verða efndirnar?

Er það ekki sönnu næst, að lífsleiði og óyndi séu ömurlegustu rökkurstundirnar í lífi okkar, — þegar við þurfum að halda áfram að vinna, en sjáum ekki nógu vel til. Þá má ekki síður nefna gremju og reiðiköst, lasleika og þegar einhver vand-ræði bera að höndum.

Á öllum þessum stundum þarf jafnvægi hugans til þess að sjá um að halda góðri reglu á öllu, láta ekkert fara í óbirðu né glatast, halda áfram að fága og gera hreint, varna því að gólfid okkar sparkist út í hálf-dimmunni, atist aur og leirslettum, sem festist og þorni inn í viðinn, — og svo þegar ljósið kemur, að það hafi þá eitthvað til að skína á, eitthvað fallett, — eitthvað hreint.

Geðbreytingar okkar daglega og atvikin margbreyttu, áhrifin frá kunningjum okkar, sem við umgöngumst og tölum við, — alt eru þetta eins og skuggar eða skýjarof, rökkur og ljósbirta á vixl. Við ættum helst

aldrei að halda að okkur höndum og telja mínúturnar, hve þetta óskemtilega rökkur geti varað lengi. Nei, nota rökkrið, ef það er langt til að koma sem mestu og beztu í verk, því áður en varir opnast dyrnar og ljósið kemur. Þær dyr opnast í hvert sinn, sem við getum orðið innilega glöð og hrifin af einhverju. Og hamingjunni sé lof; þau augnahlík hafa þó oft komið fyrir okkur öll. —

Já, við þekkjum vel þessar rökkurstundir og munum viðbrigðin, þegar svo ljósið kom.

— — Og stundum horfum við lengra, lengra — horfum út yfir daglegu skapbrigðin og hversdagsstritið. — — — Ef til vill er þetta jarðlíf okkar alt einhverskonar hálf-rökkur, borið saman við birtuna, sem í vændum er.

Við verðum að vinna, þó stundum sé helzt til skuggsýnt. Við vitum, að gólfid okkar er ekki nógu hreint.

Við erum, ef til vill, orðin þreytt og okkur finst verkið erfitt og vanþakklátt. — En einhverntíma þornar hann þessi blettur, sem okkur fanst erfiðast að stríða við, einhverntíma skín ljósið líka á hann. Þá sést það glögt, hve dyggilega við höfum þvegið hann og þerrað, þó rökkur væri.

Og bezt væri að komast hjá því, að þurfa að horfa á marga óhreinkubletti á gólfinu sínu, óþvegnar rákir og rykug horn, — þegar ljósið er komið.

I. B.

Sólskin og sunnanvindur.

Vér däumst að fornsögum vorum. Lífið sem þær lýsa fyrir oss er svo glæsilegt, hraust og dáðrikt. Viðburðirnir margir, fjölbreyttir og stórfeldir. Þeir reka hver annan í þéttu fylking, aldrei er kyrstaða, aldrei hvíld. Fyrir oss, sem nú lifum, hversdagslegu, tilbreytingalausum lífi, eru sögurnar eins og hreinn og svalur fjalla-blær, er strýkst kaldur og hressandi ofan af fannbreiðum óbygðanna, og rekur burtu molluoftið, sem umkringir oss daglega. —

Eitt skáldið hefir sagt þetta um kveðskap Egils Skallagrímssonar:

Hans ljóð var svo heilnæmt sem laugandi bað.

Þessi orð eiga í raun og veru við flestar Íslendingasögur. Að sökkva sér niður í lestur þeirra, er álika nautn andanum og bað í tæru köldu uppsprettuvatni er líkamanum. Það er í þeim svo mikill þróttur og styrkur. Svo margt er örfar og hvetur. En kaldar eru þær flestar eins og berglindin. Ylinn vantar og hlýjuna. Þær eru rikari af skuggum en ljósi. Í þeim er lítið um sólskin og sunnanvind.

Flestir kapitular Íslendingasagna snerta að einhverju leyti orustur og mannvíg, málaferli, deilur, brennur og gripdeildir. Og þrátt fyrir það, að þær hafa að geyma mörg atvik er lýsa drenglyndi og hetjuhug, einlægri vináttu og fólksvalausri ást, er þó jafnan, öðrum þræði, undirferli, öfund, rógur, hatur, hefningirni, trygðasvik og launvíg. Og oft er sem hin illu öflin í mannssálunum verði hinum góðu yfirsterkari. Það er eins og ömurlegustu örlögin ásæki einatt hvað mest þá, sem mestar eru hetjurnar og beztir drengirnir; eins og þeir, öðrum fremur, fyrir óviðráðanlegu rás viðburðanna, berist út í hringiðu mórða og óbótaverka, og sögulok þeirra eru einatt þau, að falla fyrir örlög fram eða fara útlægir af landi burt. Heildarsvipurinn yfir flestum Íslendingasögum er sorgarsvipur. Þeir menn og þær konur, er þar koma fram á leiksviðið, eru þátttakendur í harm- en eigi gleðileik. Sögurnar eru sorgarsögur.

Vér dáumst eigi að eins að efni sagnanna. Vér dáumst einnig að forminu, orðsnildinni, hvernig frá er sagt. Þar er engin óþarfa mælgí. Sagnaritarar fyrri alda urðu að halda spart á bókfellinu, enda segja þeir oft í einni setningu, það, sem skáldsagnahöfundar vorra tíma mundu þurfa heila blaðsíðu til að koma orðum að. Og stutta, gagnorða setningin festist fyrirhafnarlaust í minni þess, er les.

Sögurnar snerta meira hið ytra en hið innra lífið. Störf og viðburðir skipa þar

meira rúm en draumar og tilfinningar. Um tilfinningar sínar fóru fornmenn eigi mörgum orðum. Um Egil er þetta kveðið:

Og bæri hann þunga sefans sorg
varð sálin ei margmál, né bar sig á torg.

Og flestir, jafnt konur sem karlar, líktust Agli í því, að hafa eigi hátt um harma sína. Samt finnum vér, sem nú, eftir nærfelt þúsund ár, lesum sögur þessar, einatt öldur tilfinninganna eins og þögulan, þungan straum, þó að orð og atburðir virðist lýsa rólyndi og fálæti. Og víst er um það, að oft slær þar heitt hjarta undir köldum stakki, því geðríkir voru fornmenn og fornkonur engu síður.

Söm er Esja, samur er Keilir,
eins er Skjaldbreið og á Ingólfs dögum.

Ástriðurnar munu hafa verið hinar sömu þá og nú. Þær breytast eigi í hinu insta edli sínu, þó aldir líði og tímar breytist, og hin ytri lífskjörin með þeim.

Margt hefir verið ritað og rætt um konur sögualdarinnar. Skapstöru konurnar. Guðrúnu Ósvífursdóttur, Hallgerði og Hildigunni. Allar hafa þær fengið sína dóma. En hver vill dæma þær hart? Þegar ég lít yfir lífsferil þeirra og legg á metaskálarnar, það, sem sagt verður þeim til ámælis og afsökunar, finn ég, að einnig til þeirra, hvernar um sig, ná þessi guðdómlegu fyrirgefningarorð: »Hennar mörgu syndir eru henni fyrirgefnar, því að hún elskaði mikið«. En æfi þeirra varð þrátt fyrir, eða öllu heldur, sakir ásta þeirra og ástriðna, full sorga og vonbrigða, skugga og skúra, en snauð af sólskinu og sunnanvindi. Allir dást að Bergþóru fyrir trygðina, sem náði út yfir gróf og dauða. En sólskinsglampinn í lífi hennar, fellur þó að eins yfir síðustu stundina og síðustu orðin, hlý eins og sunnanvindur á sumardeg. Vér þekkjum raunasögu Helgu hinnar fögru frá Borg og höfum allar fundið til með Audi, konu Gísla Súrssonar, einhverri hinni ástúðlegustu konu þessarar þjóðar. Lífið býður þeim að eins sorg og vonbrigði, þar eru sannarlega ímyndir hins líðandi kærleika. Þær fara á mis við sólskinu og sunnanvindhinn.

Pessi voru þá kjör afburða-kvennanna á söguöldinni. Köld — óneitanlega. Þó munu eigi allar konur hafa, frekar þá en nú, lent forsælumegin í lífinu. Kjör fjöldans mun eflaust hafa verið þannig, að þar hafa skifst á skin og skuggi. Lík þessum unaðslegu sumardögum, þegar hægt skýja-far er og sól hátt á lofti, svo að skuggarnir og sólskinsblettirnir leika sér um landið, eins og kát og fjörug börn, er elta hvert annað hól af hól. Og líklega eru þetta enn þá algengustu lífskjörin og vekja þess vegna minsta eftirtekt. Það er að eins þegar vér mætum sorginni í ofurmagni sínu eða algleymingi gleðinnar, að vér stöldrum við til umhugsunar og eftirtektar. Og í Íslendingasögum stöndum vér oft-sinnis gagnvart sorginni. Hitt ber sjaldnar við, að oss mæti þar svo hrein og óskift gleði, að vér ósjálfrátt stöldrum við og hlustum. Þó man ég eitt dæmi þess, er mig langar til að draga fram, því það er eintómt sólskin og sunnanvindur. Eigi skýhnoðri í lofti, enginn skuggi á jörðu.

Ljósvetningasaga segir svo frá, að Guðmundur hinn ríki á Möðruvöllum átti dóttur þá er Þórdís hét. Eitt sumar var á vist með þeim Guðmundi Sörli son Brodd-Helgu, hinn siðmannlegasti maður. Var það mál manna, að tal þeirra Sörla og Þórdísar bæri oft saman. Guðmundi geðjaðist ekki að þessu og lét fylgja Þórdísi ofan til Þverár, til Einars Þveræings bróður síns. Þá var það einn dag meðan Þórdís var á Þverá, að hún gekk út til iéresta sinna, var sólskin og sunnanvindur og veður gott, þá getur hún að líta, að maður reid í garðinn, miklll. Hún mælti, er hún kendi manninn: »Nú er mikið um sólskin og sunnanvind og riður Sörli í garð«. Þetta ber saman segir sagan og sögulokin urðu þau, að Sörli og Þórdís fengu að eigast. Hafa þau eflaust unnst vel og lengi.

Flestum mun þykja þetta atvik smávægilegt, og aldrei hefir því verið á lofti haldið. Samt vil ég síður missa það úr fornsögunum, en ýmislegt annað stórvægi-

legra. Þórdís er engin afburðakona, engin kvenhetja. Hún er jafnlaus við uppgerðar-tilfinningar og æsingu blindra ástríðna. Hún heyrir eigi frekar til fortíðinni, en nútímanum. Hún er að eins ung, lífsglöd stúlka, er nýtur gleði augnabliksins. Í huga hennar vefst saman þetta þrent, er henni þykir vænst um, elskhuginn, sólskinið og sunnanvindurinn. Orðin koma eins og ósjálfrátt, knúð fram af innilegum fögnuði. Oss finst vér sjáum hana og heyrum hana tala. Og eftir allar aldirnar, sem á milli liggja, liða orð hennar inn í hugann, eins og hlýr sunnanblærinn og ylja og lýsa eins og geislar hádegissólar á heiðrikum sumardegi, því þau hafa til að bera það, sem sögur vorar eru svo ságrætilega snauðar af, þrátt fyrir alla stórfeldu viðburðina, glæsilegu mennina og konurnar, göfugu mannkostina, atgjörfið, gáfurnar, drengskapinn og ættjarðarástina, þrátt fyrir alla þá sjálfsförn, elsku, trygð og ósérplægni, er þær lýsa. Í stuttu máli, þrátt fyrir alla sína miklu snild.

Í orðum hennar er mikið um sólskin og sunnanvind. I.

Guli miðinn.

Í herberginu við hliðina á mér býr ungur rússneskur maður, að nafni Dmitri. Hann er stakasti eljumaður, kurteis og þægilegur í allri framkomu, enda geðjast öllum í húsinu vel að honum, og við Dmitri erum orðnir beztu kunningjar. Hann kemur oft inn til mín á kvöldin og á meðan er að hitna á tekatlinum, segir hann mér ýmislegt frá Rússlandi. Hann elskar ættjörðina sína, en sú ást er harla óhamingjusöm. Dmitri er nefnilega Gyðingur að ætt, þess-vegna hefir fæðingarland hans eigi reynst honum vel. Borg úr borg hefir hann verið hrakinn, þar til hann að síðustu var rekinn út fyrir landamærin. Samt sem áður elskar hann Rússland, elskar það, eins og ástfanginn maður elskar kaldlynda konu, er geldur ást hans illu einu.

Dag einn kom Dmitri inn til mín og þá sagði hann mér lát systur sinnar. Pessi systir hans var Sonja og var lækni í Wologdahéradinu. Hann hafði margoft áður talað við mig um hana systur sína, og sagt mér frá því,

hversu erfið æfin er, fyrir kvenlækni þar úti á sléttunum miklu, meðal bændanna, hvernig hjátruín, tortrygnin og vanþekkingin oft og einatt eru margfalt verri viðureignar en veikindin. Hann hefir sagt mér frá erfiðu ferðalögum, sem hún varð að leggja á sig, stundum á næturpeli, og því, hvernig hún varð að vera alt í senn, lækni, lyfsali, hjúkrunkona, kennari og leiðtogi, þessa ómentaða bændalýðs í afskekta héraðinu.

Og nú var Sonja dái. — Bróðir hennar syrgði hana sárt og innilega, og það var eins og honum væri huggun í því að rekja raunir sínar fyrir mér. Rússar eru veikgeðja og þarfnast hluttekningar bæði í blíðu og stríðu. Sér til afþreyingar las Dmitri nú með athygli, alt það sem stóð um systur hans í blóðunum, sem hann fjekk að heiman. Og hann var innilega glaður og hreykinn yfir því, hve vel þau töluðu um hana og starf hennar.

»Hún var altaf svo dugleg«, sagði hann »tápmikil og góð«. Hún hefir lagt lífið í sölurnar fyrir starf sitt. Altaf frá því hún var barn langaði hana mest af öllu til þess að geta hjálpað þeim, er bágstaddir voru. Þér getið eigi imyndað yður alla þá erfiðleika, sem hún varð að yfirstíga, til þess að fá að verða lækni. Og enn í dag er mér óskiljanlegt, hvernig hún gat fengið leyfi til þess að setjast að í St. Pétursborg og stunda þar læknisfræði.

»Leyfi — við hvað eigið þér«, sagði eg.

»Já — hún Gyðingurinn«.

»Já, en« . . .

»Jú, sjáið þér til, Gyðingar, sem eigi vegna stóðu eða metorða geta talist til hinna æðri stéttanna, fá eigi dvalarleyfi í St. Pétursborg. Þetta veit eg af eigin reynslu«.

»En systir yðar fékk það þó«.

»Það er mér óskiljanlegt, hreinasta ráðgáta, en hún var svo einbeitt og kjarkmikil, ef til vill einbeittari en títt er um okkur slafnesku þjóðirnar«.

Daginn eftir hafði dagblaðinu hans Dmitri í ógáti verið stungið í bréfaskrínuna mína. Eg fór með það inn til hans, og tók þá eftir því að á þeim dálknum, er út sneri, voru nokkur orð undirstrikuð með rauðu ritblýi og upphrópunarmerki á eftir strykunum. Dmitri tók við blaðinu og leit á það. Alt í einu brá honum og hann tautaði eitthvað á rússnesku, sem eg ekki skildi. Eg ætlaði nú að fara út aftur, en hann bentu mér að vera kyrrum.

»Viljið þér heyra«, sagði hann, »viljið þér heyra hvað þessir þorparar dirfast að segja. Þeir eru með öllu blygðunarlausir. Þeir lofa ekki einu sinni þeim, sem dánir eru að hvíla í friði. Mannorð þeirra reyna þeir að svivirða«.

»Er það nokkuð viðvíkjandi systur yðar«.

»Já, takið þér nú eftir. Hérna stendur: »Þegar dánarbú hennar var tekið til meðferðar, kom það í ljós að þessi mikils metni kvenlæknir í full þrjú ár hafði verið eigandi að »gula miðanum«.

»Vitið þér ekki hvað það þýðir? Vitið þér ekki hvaða einkenni það er?«

»Nei«.

Þá skal eg segja yður það. Guli miðinn er einkenni eða leyfisbréf opinberu skækjanna í Pétursborg. Skiljið þér nú?«

»En hvernig í ósköpunum. Var systir yðar þá« — ?

»Skækja« greip hann fram í — Átti hún gulan miða — það stendur hérna — undirstrykað. Þetta er svivirðilegt. En Gyðingahatrið á Rússlandi er svo ofstækisfult, að það þolir eigi að stúlka af þeim þjóðflokki deyi í miklu áliti, sem duglegur lækni. Þess vegna er nú rói og ósannindum kastað á gróf hennar«.

»Hvað ætlið þér nú að gera?«

»Eg fer af stað — í dag — undireins. Heim til Rússlands. Eg skal reka lýgina ofan í þá, þessa rógbera, þessa mannorðspjófa«.

Augu hans leiftruðu. Aldrei fyr hafði eg séð Dmitri í slíkri geðshræringu.

Að þrem vikum liðnum vatt Dmitri sér skyndilega inn til mín. Hann var í ferðafötunum.

»Nú er eg þá kominn aftur«, sagði hann. »Og eg hafði haft blaðamanninn fyrir rangri sök. Það var satt sem hann sagði. Sonja átti gulan miða. Hann fanst milli bréfanna hennar að henni látinni«.

Dmitri horfði á mig. Augnaráð hans var þannig að hrollur fór um mig.

»Veslings Dmitre«, sagði eg. En hann greip fram í fyrir mér —

»Nei, nei. Eg er enginn vesalingur. Og Sonja ekki heldur. En vesalt, vesalt er það þjóðfélag — auðvirðilegt er það land, sem« . . .

Það var eins og hann ætlaði að missa andann. Þegar hann náði sér aftur sagði hann:

»Sonja var hetja. Skiljið þér það?«

»Nei, eg skil yður ekki. En setjist þér nú niður, Dmitri. Hérna er nýtilbúið te. Og segið mér svo, hvernig þessu er varið«.

Hann settist niður og tók til máls:

»Þér munið eslaust, að eg sagði um daginn, að það væri mér óráðin gáta, hvernig Sonja hefði farið að því, að fá leyfi til að stunda nám við háskólann í St. Pétursborg. Nú er gátan ráðin og hún er í rauninni ógnar einföld. Gyðingar fá eigi dvalarleyfi í St. Pétursborg, og eigi heldur stúlkur af Gyðingaaettum. Það er að eins ein undantekning. Þá skiftir lögreglan sér eigi af því hvaða trúar eða af